Сидорові Твердохлібові

I

Зжився з самотою.

Не раз приходили думки: коби опинитися в пустині і не видіти людей. Не нарікав на них, але бажав не видіти їх. Не міг любити, ні ненавидіти.

Як пізнав, що все, що життя може дати, легко здобути, то се вистачило йому і він усунувся від суєти. Чим же тепер виповнити скуку?

Вглублявся в вічній правді, знаходив в ній поезію і забуття, але вряди-годи будилися спомини, зводили з дороги і затемнювали світ.

— Забагато лишилося в мені серця і воно приковує до людських доріг, — мовляв тоді.

Так минав рік за роком.

Одного полудня лежав в робітні і розсівався в нудьзі.

Не знаходив нічого в минувшині, не знав будучності; весь вік, від малої дитини донині чув лиш себе самого на сім світі. Схрестив руки на голові і думав.

— Родичі не бажали собі мене, боялися мого приходу на світ, люди обійшлися без мене, що ж робити з собою?

Розпука точила його, точила, як повільна язва, аж тут з далекої країни прилетіло таємне диво. Підоймив голову, глянув на вікно,

надслухував і побілів. Отеє вимерло ціле місто, а над ним золоте і червоне світло. Встав і тихим кроком пішов до вікна, З великої вулиці вимела смерть все життя, в однім вікні стояв труп і дивився з-поза портьєри скляними очима вдолину. Згоді, поволі з кінця вулиці летів студений страх і мертвив тишину, а за ним дудонів тупіт кінських копит. З-за кривулі долітав тупіт кінських копит, показалася дівчина на чорнім коні, їхала поволі ближче й ближче. Даріан дивився з вікна, вона навернула в його браму, він поволікся і впав на софу.

Повільний стук на сходах, двері отворилися, в робітню ввійшла бліда дівоча постать і сіла коло нього.

— Як вам живеться?

Здвигнув плечима і мовчав.

Вийшли до парку.

Ішла поволі, похилена і вдивлена в землю.

— Ви зачували, може, — шептала вона, — що мої хвилі недовгі.

— Так, чув… але не знаю, в чім смерть, а в чім життя, ви прецінь не можете вмерти.

Всміхнулася гірко і махнула рукою.

Сіли в ліску, бо вона дуже змучилася. Напав її кашель, отирала очі і набирала духу. Він вдивлявся в промені на зів’ялім листю, вони блискотіли, мінилися і погасали.

— Я прийшла — простіть, що промовлю до вас по-давньому — я прийшла просити вас о найбільшу річ, яка лиш коли могла бути в моїм життю.

Глянув на її смуток і ледве міг вимовити:

— Кажи, я все-все вчиню для тебе. Душу віддам — кажи, ти знаєш мене.

Вслухалася в його голос, вслухалася в його серце, нагадувала давню любов, забажала всією силою ввійти ще раз в його душу.

Спитала крізь задуму:

— Ти все ще смутний? Чому ти вічно смутний? Чому ти такий смутний, що твій смуток по нашій смерті сім поколінь укриє собою?

Мовчав.

— Ти дуже нещасливий! Нині пізнаю тебе так, як ще ніхто на світі, і виджу, як скривдила тебе і запропастила твою і свою душу!

Припадала до його ніг, та він не допускав.

— Коби я могла дати тобі хоч крихітку розради…

— Скажи, про що мала просити мене?

Збирала останки сили й духу.

— Хочу, аби ти останній з цілого світу, одинокий живий з сього мертвого світу, попрощав мене.

Пригорнув її до себе, вона відтручувала його з хорою розпукою.

— Не схиляйся до мене — в мені смерть.

Лепетав живо, як дитина:

— Не боюся нічого, мені все одно, не хочу, не можу, не буду жити без тебе! Вернися, моя найясніша музо, дай мені раду, як урятувати себе — я знищу…

— Я не година опертися твоїй волі — мені легше при твоїх грудях, буду вічно з тобою, лиш не забудь попрощатися зі мною…

Зімліла в його обіймах.

— Клянуся на всі сили — відвідаю тебе і попрощаюся з гобою.

Підвів її і помагав сісти на коня. Скинув капелюх, вона промовила з гірким усміхом:

— Ти вже, бачу, лисий…

— Ая, лисий, небого, лисий, ха-ха… Не можу віднайти, в чім життя, а в чім смерть…

Глухо гомонів тупіт серед мертвої вулиці, дівчина пропадала в сумерку, Даріан стояв, усміхався і повторяв останні слова.

II

Лежала на веранді у відкритій домовині, біліла, як лілея на чорнім коврі. Гірлянди дикого вина звисали з веранди, далеко в куті блимало світло на триніжку, вечір думав довкола на світі.

Даріан притулив уста до її личка легенько, аби не збудити.

Листя шелестіло в парку, її личко оживало, він учув легесенький шепіт, як в своїй душі.

"Я не вмерла, але не маю сили підвестися, ні втворити очей. Не рухай мене, не буди смерті, мені так добре. Чую тебе при собі, оглядаю останками сну, який люди взяли за смерть. Моя воля доказала сего. Ще кілька хвиль твоя сила удержить мене". Ти вітхнув в мене любов першим поцілунком — тямиш, тоді давно? — тепер замкни останнім".

Цілував її й шептав:

— Бідна моя…

В його шепіт впліталося сердечне леління, як дрижання ангельскої струни, коли подих вечірнього світу гладить її.

"Прости, прости мені все, я негідна, зломила твоє щастя…"

— Ой, бідна моя…

"Ти прийшов до мене в гості, а я не маю чим приймити тебе, — от, диви, яке моє господарство…"

— Ой, бідна ти, бідна моя.

"Ти дав мені серце, я беру його на той світ, а тобі не маю що лишити. Лишаю тобі у заповіті чари творчості, і се вистане на твоє самотнє смутне життя на сій землі.

І змиється погань мого життя — я стану знов твоїм чистим ангелом, провідною музою.

Будеш оглядати вічну правду, невиданий світ, пекельні муки і райські розкоші, будеш дивитися на них, як сонце, бо серце твоє я забрала...

А земне життя — гей, гей, яке воно бідне як теє листя, що шепоче тепер у сконі молитву вічної суєти".

Втворила очі, по хвилі ледве промовила:

— Мій кінь...

Даріан біг наперед.

П 'яний жовнір волік шаблю, як птах зламане крило, на розі вулиці жебрав старий інвалід, а коли ніхто не звертав на нього уваги, поздирав ордени, затолочив їх в болото і поштигулькав[88], гупаючи з усеї сили закованою кулею в грудь землі. Дві постаті жерлися в тіні й одна одну стягнула в пітьму. Жіночий зойк стріляв ножами в темряві.

— Де мій чоловік!? Віддайте мені чоловіка!

На смітнику сиділа кретинська потвора з висадженими очима, обгризала кістки і заходилася здушеним реготом.

Настала пора, що криється поза людською увагою.

. . . . . .

Даріан біг наперед.

За ним сипалися іскри.

Вперше надруковано 1909р.